

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ
УКРАЇНИ**

Мін'юст

вул. Архітектора Городецького, 13, м. Київ, 01001

тел.: (044) 364-23-93, факс: (044) 271-17-83

E-mail: callcentre@minjust.gov.ua,

themis@minjust.gov.ua,

Web: <http://www.minjust.gov.ua>,

код згідно з ЄДРПОУ 00015622

Народному депутату

України

ВЛАСЕНКУ С.В.

вул. Садова, буд. 3а, к. 406

м. Київ, 01008

Шановний Сергію Володимировичу!

Міністерством юстиції України розглянуто Ваш депутатський запит від 16.01.2020 № 170/174/75 та у межах компетенції повідомляється таке.

Враховуючи значний обсяг інформації та з метою її наочного відображення звертаємо увагу, що деякі відповіді на питання об'єднано.

Щодо питання 1

Статистична та аналітична інформація щодо кількості заяв, які перебувають на розгляді в Європейському суді з прав людини (далі – Європейський суд) представлена на офіційному сайті Європейського суду за посиланням: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=>.

Звертаємо увагу, що відповідно до рекомендацій для розуміння статистики Європейського суду (https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_understanding_ENG.pdf) не ведеться статистична інформація щодо кількості всіх заяв, поданих до нього проти Високої Договірної Сторони, а тільки щодо заяв, які передані на розгляд до певного складу Європейського суду (одноособового, комітету у складі трьох суддів, Палати з семи суддів, Великої палати з сімнадцяти суддів).

Згідно цієї інформації на розгляді Європейського суду проти України перебувало:

у 2015 році – 13832 заяви;

у 2016 році – 18171 заява;

у 2017 році – 7112 заяв;

у 2018 році – 7267 заяв;

у 2019 році – 8833 заяви (з яких 6800 стосуються подій на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, а також на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областях).

Звертаємо увагу, що йдеться про всі заяви, які знаходяться у провадженні Європейського суду, навіть ті, у яких Європейський суд ухвалив рішення, але воно не набуло статусу остаточного.

Станом на 20.02.2020 Україна знаходиться на третьому місці серед держав-учасниць Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та протоколів до неї (далі – Конвенція) за кількістю справ, які перебувають на розгляді в Європейському суді.

Міністерство юстиції України не володіє інформацією щодо надходження, реєстрації та розгляду заяв Європейським судом до моменту повідомлення про заяву для надання письмових зауважень.

Щодо питань 2, 3

Європейським судом у справах проти України було ухвалено:

у 2015 році:

– 51 рішення щодо суті скарг, в яких об'єднано 81 заяву (з них у 16 рішеннях Європейським судом було встановлено відсутність ознак одного чи декількох стверджуваних заявниками порушень та/або визнано відповідні скарги заявників частково неприйнятними);

– 12 рішень щодо дружнього врегулювання у справах, що об'єднують 522 заяви;

– 5 рішень щодо схвалення умов односторонньої декларації Уряду у справах, що об'єднують 638 заяв;

– 22 ухвали про неприйнятність скарг заявників або про вилучення заяв з реєстру справ.

у 2016 році:

– 73 рішення щодо суті скарг, в яких об'єднано 116 заяв (з них у 23 рішеннях Європейським судом було встановлено відсутність ознак одного чи декількох стверджуваних заявниками порушень та у 56 рішеннях скарги заявників було визнано частково неприйнятними);

– 31 рішення щодо дружнього врегулювання, що об'єднують 448 заяв;

– 22 рішення щодо схвалення умов односторонньої декларації Уряду у справах, що об'єднують 480 заяв;

– 46 ухвал про неприйнятність скарг заявників або про вилучення заяв з реєстру справ.

у 2017 році:

– 87 рішень щодо суті скарг, в яких об'єднано 290 заяв (з них у 21 рішенні Європейським судом було встановлено відсутність ознак одного чи декількох стверджуваних заявниками порушень та у 56 рішеннях скарги заявників було визнано частково неприйнятними);

– 15 рішень щодо дружнього врегулювання, що об'єднують 229 заяв;

– 15 рішень щодо схвалення умов односторонньої декларації Уряду у справах, що об'єднують 199 заяв;

– 25 ухвал про неприйнятність скарг заявників або про вилучення заяв з реєстру справ;

– 3 рішення, в яких Європейський суд констатував відсутність порушень Конвенції;

– 12 148 справ було вилучено з реєстру справ Європейського суду та передано Комітету міністрів Ради Європи (далі - КМ РЄ) для здійснення подальшого нагляду за вжиттям заходів загального характеру.

у 2018 році:

– 91 рішення щодо суті скарг, в яких об'єднано 290 заяв (з них у 10 рішеннях Європейським судом було встановлено відсутність ознак одного чи декількох стверджуваних заявниками порушень та у 34 рішеннях скарги заявників було визнано частково неприйнятними);

– 1 рішення щодо схвалення умов односторонньої декларації Уряду;

– 61 ухвалу про неприйнятність скарг заявників або про вилучення заяв з реєстру справ.

у 2019 році:

– 109 рішень щодо суті скарг, в яких об'єднано 187 заяв (з яких у 9 рішеннях Європейським судом було встановлено відсутність ознак одного чи декількох стверджуваних заявниками порушень Конвенції, у 34 рішеннях скарги заявників було визнано частково неприйнятними);

– 76 ухвал про неприйнятність скарг заявників або про вилучення справ з реєстру справ.

Разом з цим повідомляємо, що з переліком та повними текстами рішень Європейського суду можна ознайомитись на офіційному сайті інформаційної бази даних Європейського суду HUDOC за посиланням <https://hudoc.echr.coe.int/eng>, скориставшись доступними критеріями пошуку.

Щодо питань 4-7

Виплата коштів за рішеннями Європейського суду з прав людини здійснюється за бюджетною програмою 3601170 «Платежі на виконання рішень закордонних юрисдикційних органів, прийнятих за наслідками розгляду справ проти України» (КЕКВ 2800) (далі – КПКВК 3601170). Із зазначеної бюджетної програми на виконання рішень Європейського суду в частині сплати відшкодування та оплати пені за несвоєчасне виконання рішень Європейського суду сплачено:

➤ у 2015 році:

- в частині сплати відшкодування – 560 306 702,03 грн;
- оплата пені -12 886 721,74 грн;

➤ у 2016 році:

- в частині сплати відшкодування – 369 122 266,49 грн;
- оплата пені – 21 026 943,17 грн;

➤ у 2017 році:

- в частині сплати відшкодування – 47 466 816,93 грн;
- оплата пені – 4 300 928,81 грн.;

➤ у 2018 році:

- в частині сплати відшкодування – 25 174 539,21 грн

- оплата пені – 51 454,25 грн;
- у 2019 році:
  - в частині сплати відшкодування – 44 235 335,86 грн;
  - оплата пені – 29 742,11 грн.

У 2020 році на виконання рішень Європейського суду з прав людини станом на 21.02.2020 виплачено 5 739 912,65 грн.

Відповідно до наказу Міністерства фінансів України від 12.03.2012 №333 «Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету та Інструкції щодо застосування класифікації кредитування бюджету» бухгалтерський облік сплачених сум здійснюється за кодами економічної класифікації видатків. Виплати на виконання рішень Європейського суду за критеріями виплат фізичним чи юридичним особам в бухгалтерському обліку не передбачені та Бухгалтерською службою Міністерства юстиції України не здійснюються.

Одночасно повідомляємо, що станом на 01.01.2016, 01.01.2017, 01.01.2018, 01.01.2019, 01.01.2020 в бухгалтерському обліку зареєстрована заборгованість відсутня.

Щодо питання 8

Наказом Міністерства юстиції України від 23.06.2018 № 1979/5 «Порядок складання та подання звітності про діяльність органів державної виконавчої служби та приватних виконавців» визначено порядок формування та подання звітності про діяльність органів державної виконавчої служби та приватних виконавців.

Вказаною формою звітності передбачено узагальнення основних показників роботи органів державної виконавчої служби, що дає об'єктивну оцінку стану виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) за відповідний звітний період.

Окремий облік відкритих виконавчих проваджень за рішеннями Європейського суду цією формою звітності не передбачено. У зв'язку з цим надати запитувану інформацію неможливо.

Щодо питання 9

Рішення Європейського суду вважається виконаним в повному обсязі після ухвалення на засіданні КМ РЄ відповідної резолюції. Таке рішення ухвалюється після надання державою інформації про вжиття всіх заходів індивідуального та загального характеру, необхідних для виконання відповідного рішення Європейського суду та попередження порушень Конвенції у майбутньому.

Станом на 21.02.2020 загальна кількість рішень Європейського суду, які були визнані КМ РЄ у своїх резолюціях такими, що повністю виконані Україною, становить 978, з яких:

- 91 рішення було повністю виконано станом на 2015 рік;

- 14 рішень було повністю виконано у період з 01.01.2015 до 31.12.2015;
- 4 рішення було повністю виконано у період з 01.01.2016 до 31.12.2016;
- 100 рішень було повністю виконано у період з 01.01.2017 до 31.12.2017;
- 318 рішень було повністю виконано у період з 01.01.2018 до 31.12.2018;
- 443 рішення було повністю виконано у період з 01.01.2019 до 31.12.2019;
- 8 рішень було повністю виконано у 2020.

Детальна інформація з цього питання, у тому числі поіменний перелік рішень Європейського суду, які були виконані Україною, а також номери та дати резолюцій КМ РС про припинення нагляду за виконанням зазначених рішень, міститься на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України у підрубриці «Інформація щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини у справах проти України» рубрики «Захист інтересів держави в Європейському суді» або за посиланням: <https://minjust.gov.ua/m/informatsiya-schodo-vikonannya-rishen-evropeyskogo-sudu-z-prav-lyudini-u-spravah-proti-ukraini>, а також у базі даних HUDOC-Exec за посиланням: <https://hudoc.exec.coe.int/>.

Щодо питання 10

Відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду у справах проти України регулюються Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 № 3477-IV (далі – Закон України).

У своїх рішеннях Європейський суд констатує щонайменше одне порушення державою положень Конвенції, відповідно процес виконання рішень має комплексний характер, складається з ряду послідовних заходів, до виконання яких залучені різні державні органи, установи, організації, причетні до порушення, та, залежно від обставин конкретної справи (групи справ), може бути достатньо тривалим у часі.

Відповідно до статті 1 Закону України виконанням рішення Європейського суду є: а) виплата стягувачеві відшкодування та вжиття додаткових заходів індивідуального характеру; б) вжиття заходів загального характеру.

Виплата стягувачеві відшкодування є складовою частиною заходів індивідуального характеру, проте не обмежується лише цим.

Так, додатковими заходами індивідуального характеру відповідно до статті 10 Закону України є:

1) відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який заявник мав до порушення Конвенції (*restitutio in integrum*) шляхом:

- повторного розгляду справи судом, включаючи відновлення провадження у справі;
- повторного розгляду справи адміністративним органом.

2) інші заходи, передбачені у рішенні Європейського суду.

Відповідно до Закону України кожному заявнику та/або представнику роз'яснюється право порушити провадження про перегляд справи та/або про право на відновлення провадження відповідно до чинного законодавства.

Крім цього, про зміст, порядок і строки виконання додаткових заходів індивідуального характеру, передбачених рішенням Європейського суду, повідомляються органи, які є відповідальними за виконання цих заходів та відповідають вказівкам КМ РЄ.

Слід зазначити, що держава-відповідач вільна у виборі засобів, якими вона виконуватиме свої зобов'язання за статтею 46 Конвенції, за умови, що такі засоби не суперечитимуть висновкам, які містяться у рішенні Європейського суду.

Для прикладу, в деяких випадках для поновлення попереднього юридичного стану заявника, який він мав до порушення Конвенції, від держави може вимагатися здійснення таких додаткових заходів:

- виконання рішень національних судів у справах заявників, в тому числі зобов'язального характеру;

- перегляд рішень національних судів у справах заявників, в яких Європейським судом було визнано порушення права гарантованого Конвенцією. Так, Великою Палатою Верховного Суду було розглянуто по суті 88 заяв про перегляд судових рішень за виключними обставинами у зв'язку із встановленням міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом. Із них 17 було задоволено повністю, 9 – частково, у 45 випадках заявники отримали відмову у задоволенні зазначених вимог, 17 проваджень було закрито. Повернуто через недоліки 19 заяв, відмовлено у відкритті провадження за 14 заявами;

- проведення ефективного розслідування за фактом скарг заявників, пов'язаних із порушеннями статей 2 та 3 Конвенції, в тому числі відновлення вже проведених розслідувань з урахуванням висновків Європейського суду у таких справах. Слід звернути увагу, що рішення щодо жорстокого поводження працівників правоохоронних органів продовжують накопичуватися, у зв'язку з чим КМ РЄ звертає дедалі більшу увагу на виконання Україною кожного конкретного рішення, а також посилює політичний тиск на Уряд із спонуканням невідкладно вжити заходів для їх виконання та попередження відповідних порушень в майбутньому. КМ РЄ очікує детальну інформацію про хід проведеного розслідування, тобто надання не просто постанови про відкриття чи закриття провадження, а й супровідний лист, який буде містити детальну інформацію про проведенні слідчі дії, а також вказівку про те, чи подавали потерпілі/заявники клопотання/скарги та яким чином на них реагували. Станом на сьогодні КМ РЄ не зняв з нагляду жодне рішення цієї категорії;

- покращення матеріальних умов тримання заявників, у разі якщо Європейським судом було встановлено порушення статті 3 Конвенції у зв'язку із нелюдським та/або таким, що принижує гідність, поводженням із заявниками

через неналежні матеріальні умови тримання під вартою в установах виконання покарань, ненаданням таким особам належної медичної допомоги;

- скасування рішень компетентних органів влади про здійснення екстрадиції заявників, у разі якщо такі дії порушують права людини, передбачені Конвенцією;

- інші індивідуальні заходи щодо заявників.

Таким чином, питання вжиття державою додаткових заходів індивідуального характеру у кожній справі та стосовно кожного конкретного заявника носить індивідуальний характер, що залежить від виявленого порушення прав заявника та обставин його справи.

Повідомляється також, що рішення Європейського суду вважається виконаним після вжиття державою всіх заходів індивідуального та загального характеру. Саме на підставі такої інформації КМ РЄ знімає рішення/групу справ з розгляду.

У зв'язку з цим повідомляємо, що національне законодавство не передбачає здійснення Міністерством юстиції систематизації інформації щодо вжиття окремо заходів індивідуального характеру, також її облік не ведеться ані Європейським судом, ані КМ РЄ.

У зв'язку із цим не можливо надати інформацію щодо вжитих та таких, що потребують вжиття, додаткових заходів індивідуального характеру щодо всіх заявників (а саме, більш ніж 13 000 осіб) у 427 рішеннях Європейського суду проти України, що були винесені у період з 01.01.2015 до 21.02.2020.

Щодо питання 11

Відповідно до Правила 61-4 (1) Регламенту Європейського суду, Європейський суд може розпочати процедуру пілотного рішення та ухвалити пілотне рішення, якщо факти, зазначені в заяві виявляють у відповідній Договірній Стороні існування структурної або системної проблеми або іншого подібного недоліку, що спричинило або може призвести до подібних заяв.

До 31.12.2019 Європейським судом було ухвалено лише одне пілотне рішення у справі проти України.

15.10.2009 Європейський суд ухвалив **пілотне** рішення у справі «*Юрій Миколайович Іванов проти України*» (заява № 40450/04), у якому констатував, що проблема невиконання рішень національних судів в Україні носить системний характер, і що встановлені «порушення є наслідком несумісної з положеннями Конвенції практики, яка полягає в систематичному невиконанні державою-відповідачем рішень національних судів, за виконання яких вона несе відповідальність і у зв'язку з якими сторони, права яких порушені, не мають ефективних засобів юридичного захисту» (*п. 4 резолютивної частини рішення*).

12.10.2017 Великою Палатою Європейського суду було ухвалено остаточне рішення у справі «*Бурмич та інші проти України*» (заява № 46852/13). У цьому рішенні Європейський суд постановив вилучити зі свого реєстру (*strike out*) 12 148 заяви, які стосуються системної проблеми

невиконання рішень національних судів в Україні та передати їх КМ РЄ, який здійснюватиме подальший нагляд за їх виконанням в контексті вжиття заходів загального характеру.

Відповідно до резолютивної частини вказаного рішення Європейського суду 12 148 справ розглядатимуться в рамках зобов'язань, які Європейський суд визначив для України ще у пілотному рішенні у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України». Відповідно до пункту 204 вказаного рішення Європейського суду «...недоліки, на які скаржаться заявники у цих заявах, мають бути усунуті шляхом вжиття заходів загального характеру в рамках виконання пілотного рішення у справі Іванов, у тому числі й наданням належного та достатнього відшкодування шкоди, завданої порушенням Конвенції, встановленим зазначеним рішенням (див. пункти 154, 201 – 203 та п'ятий пункт резолютивної частини рішення у справі Іванов (Ivanov)), які мають здійснюватись під наглядом Комітету міністрів. Таким чином, враховуючи різні процеси, задіяні з цією метою, Суд також доходить висновку, що повага до прав людини у розумінні пункту 1 статті 37 in fine не вимагає подальшого розгляду цих заяв для ухвалення рішення щодо індивідуального відшкодування». Таким чином, мова йде про те, що вказаним рішенням Європейський суд не присудив жодному із заявників справедливую сатисфакцію, а зобов'язав Україну вжити заходи загального характеру.

Україна вже не перший рік намагається вирішити цю проблему.

Починаючи з 2009 року Міністерство юстиції України розробило кілька законопроектів, спрямованих на створення ефективної системи виконання рішень національних судів.

Зокрема, було розроблено та подано до Кабінету Міністрів України проект Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень», який було прийнято Верховною Радою України 05.06.2012 № 4901-VI. Зокрема, Законом запроваджувався механізм, за яким виконання судових рішень про стягнення коштів з державних органів, підприємств, установ чи організацій, боржника-юридичної особи, примусова реалізація майна якого забороняється, здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, у разі якщо неможливо виконати рішення за рахунок боржника. Згодом було запроваджено Державну бюджетну програму КПКВК 3504040 «Заходи щодо виконання рішень суду, що гарантовані державною» для реалізації цього Закону.

Із зазначеної бюджетної програми було виконано:

- у 2015 році – 7 400 рішень;
- у 2016 році – 7 100 рішень;
- у 2017 році – 41 000 рішень;
- у 2018 році – 79 000 рішень.

Інформація щодо виконаних у 2019 році рішень наразі відсутня.

З метою реалізації Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Щодо затвердження порядку погашення заборгованості за рішенням суду, виконання яких гарантується державою» від 03.09.2014 № 440. Зазначений порядок

визначає процедуру подання відповідних документів заявників до Державної виконавчої служби, подальша передача цих документів до Державної казначейської служби та сплата сум, присуджених національними судами. Відповідно до цього Порядку, виплати здійснюються за бюджетною програмою КПКВК 3504040 на основі сум, виділених для таких цілей у Державному бюджеті на відповідний рік.

З метою вирішення структурної проблеми невиконання судових рішень, у 2015 році було проведено комплексну реформу системи примусового виконання судових рішень. Метою змін було запровадження змішаної системи виконання судових рішень за участю приватних виконавців. Для впровадження цієї реформи 02.06.2016 Верховною Радою України було прийнято нові закони України «Про органи та осіб, які здійснюються примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» № 1403-VIII та «Про виконавче провадження» № 1404-VIII. Таким чином, було запроваджено новий інститут приватних виконавців.

Враховуючи, що ця проблема вимагає невідкладного вирішення, 09.08.2017 Кабінетом Міністрів України була прийнята постанова № 591 «Про утворення міжвідомчої робочої групи з вирішення проблемних питань, пов'язаних із виникненням заборгованості держави за рішеннями судів» (щодо справи «Юрій Миколайович Іванов проти України» та групи справ «Жовнер проти України») (далі – МРГ).

27.03.2018 Міністерством юстиції України спільно з підкомітетом Верховної Ради України з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини Комітету з питань правової політики та правосуддя та проектом Ради Європи «Підтримка виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини» було організовано та проведено круглий стіл на тему: «Виконання рішень Європейського суду з прав людини у справах «Юрій Миколайович Іванов проти України» та «Бурмич та інші проти України»: презентація Концепції вирішення проблемних питань, пов'язаних з виникненням заборгованості держави за рішенням судів».

Зокрема, під час вказаного круглого столу представники Ради Європи спільно з ключовими державними органами обговорили положення проєкту стратегії вирішення проблемних питань, пов'язаних з виникненням заборгованості держави за рішеннями судів.

19.04.2018 відбулося чергове засідання МРГ, під час якого Міністерством юстиції України було представлено проєкт Закону України, який передбачав вдосконалення механізму погашення заборгованості держави за рішеннями судів та запобігання її виникненню.

Законопроєкт отримав схвальний відгук представників державних органів, які висловили спільну позицію щодо необхідності якнайшвидшого його ухвалення.

27.06.2018 проєкт Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо подолання проблеми заборгованості держави за рішеннями судів (№ 8533) було внесено до Верховної Ради України.

Крім того, було здійснено роботу у напрямку узгодження та автоматизації Єдиного державного реєстру судових рішень та Автоматизованої системи виконавчих проваджень, а також про вжиття заходів з метою підрахунку та погашення заборгованості Пенсійним фондом України, Державною виконавчою службою та Державною казначейською службою України.

Зокрема, 22.08.2018 Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Питання погашення заборгованості з пенсійних виплат за рішенням суду» № 649. Цей Порядок визначає механізм погашення заборгованості, що утворилася внаслідок нарахування (перерахунку) пенсійних виплат на виконання судових рішень, за рахунок коштів, передбачених у державному бюджеті Пенсійному фонду України на цю мету.

Також у 2018 році проектом Ради Європи «Підтримка виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини» спільно з Міністерством юстиції було організовано низку консультацій експертів Ради Європи з представниками законодавчої, виконавчої, судової гілок влади та громадськими організаціями щодо оцінки ефективності механізмів забезпечення виконання Україною рішень Європейського суду. Зокрема, експертні обговорення відбувалися на тему виконання рішень зобов'язального характеру як одне з питань, що охоплюється групою справ «*Юрій Миколайович Іванов проти України*»; виконання рішень у справах щодо соціального забезпечення як одне з питань, що охоплюється групою справ «*Юрій Миколайович Іванов проти України*»; виконання судових рішень, ухвалених проти державних підприємств, як одне з питань, що охоплюється групою справ «*Юрій Миколайович Іванов проти України*».

За результатами проведених консультацій було підготовлено низку звітів та аналітичних матеріалів. Представлені у звітах напрацювання покликані допомогти Україні у вирішенні системної проблеми тривалого невиконання рішень національних судів.

У листопаді 2018 року відбувся перший щорічний форум «Виконання рішень національних судів в Україні», під час якого було презентовано Меморандум щодо виконання Україною рішень Європейського суду «*Жовнер/Юрій Миколайович Іванов проти України*» та «*Бурмич та інші проти України*», підготовлений Департаментом виконання рішень Європейського суду Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи. Меморандум містить стислий огляд процесу виконання вказаних рішень Європейського суду та розроблений з метою надання допомоги органам влади України в імплементації подальших важливих заходів загального характеру, які необхідно запровадити з огляду на кінцевий термін, встановлений Європейським судом у рішенні у справі «*Бурмич та інші проти України*».

Таким чином, слід підкреслити, що вирішення проблеми тривалого невиконання рішень національних судів потребує об'єднання зусиль всіх ключових органів державної влади України та прояву політичної волі.

Рішення у цих справах знаходиться під посиленням наглядом КМ РЄ. Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини регулярно звітує

перед КМ РЄ про всі заходи, вжиті державними органами з метою якнайшвидшого вирішення системної проблеми невиконання рішень національних судів, розроблення механізму автоматизації виконання таких рішень та подолання заборгованості держави. Неодноразово КМ РЄ у своїх рішеннях вказував на необхідності якнайшвидшого ухвалення Верховною Радою України проекту закону № 8533.

Однак у зв'язку з початком роботи Верховної Ради України нового (дев'ятого) скликання та відповідно до вимог частини першої статті 95 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» законопроекти, не прийняті Верховною Радою попереднього скликання в першому читанні за основу, вважаються знятими з розгляду і не розглядаються Верховною Радою нового скликання. Відтак, проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо подолання проблеми заборгованості держави за рішеннями судів» за № 8533 знято з розгляду.

З метою продовження роботи над вирішенням вказаної проблеми Міністерством юстиції за сприяння проекту Ради Європи «Підтримка виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини» було розроблено *«Національну стратегію щодо реалізації заходів загального характеру на виконання пілотного рішення у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» та рішення Великої Палати у справі «Бурмич та інші проти України»* (далі – Національна стратегія). Національна стратегія спрямована на приведення українського законодавства та практики у сфері виконання рішень національних судів у відповідність до стандартів Ради Європи. Вона враховує висновки Європейського суду, рішення/резолуції КМ РЄ, а також останні тенденції у національній практиці та законодавстві.

З метою обговорення проекту Національної стратегії та надання пропозицій у Міністерстві юстиції України було проведено міжвідомчу робочу нараду, на якій обговорювався проект Національної стратегії.

У ході наради представниками державних органів були висловлені зауваження до проекту Національної стратегії та надані пропозиції щодо необхідності доопрацювання тексту проекту Національної стратегії. У зв'язку з цим було прийнято рішення про підготовку органами влади своїх пропозицій до проекту Національної стратегії та розроблення Плану дій щодо її виконання. Варто зазначити, що КМ РЄ буде здійснювати нагляд за строками виконання кожного завдання, визначеного у Плані дій Національної стратегії.

На підставі досягнутих домовленостей доопрацьований текст проекту Національної стратегії планується розглянути на порядку денному засідання міжвідомчої робочої групи та затвердити відповідним рішенням.

Крім цього, 04.10.2019 затверджено постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України» від 29.09.2019 № 849 (далі – Програма). Ця Програма визначає конкретні цілі, спрямовані на вирішення проблем у відповідній сфері діяльності Уряду.

На Міністерство юстиції України, серед іншого, покладено виконання цілі «12.4 Людина, яка опинилася у складній життєвій ситуації, отримує від

держави юридичний захист» (далі – ціль), підціллю якої є створення ефективної системи виконання рішень Європейського суду.

З метою досягнення зазначеної цілі Програми заплановано:

- до березня 2020 року розробити та затвердити необхідну правову базу та персональний склад координаційного органу з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини;

- до червня 2020 року розробити та затвердити «Національну стратегію щодо реалізації заходів загального характеру на виконання рішень ЄСПЛ у справах *«Юрій Миколайович Іванов проти України»* і *«Бурмич та інші проти України»*;

- до серпня 2020 року розробити та затвердити План дій на виконання «Національної стратегії щодо реалізації заходів загального характеру на виконання рішень ЄСПЛ у справах *«Юрій Миколайович Іванов проти України»* і *«Бурмич та інші проти України»*;

- забезпечувати розробку та подання до Верховної Ради України проєктів законодавчих актів, спрямованих на вжиття заходів загального характеру з метою виконання рішень Європейського суду.

З метою досягнення цілі Програми діяльності Кабінету Міністрів України, а також з метою створення передумов для подолання проблеми заборгованості держави за рішеннями судів Міністерством юстиції України розроблено проєкт Указу Президента України «Про розроблення Національної стратегії щодо реалізації заходів загального характеру на виконання рішень Європейського суду з прав людини у справах *«Юрій Миколайович Іванов проти України»* і *«Бурмич та інші проти України»* (далі – Указ).

14.02.2020 проєкт Указу надіслано до Кабінету Міністрів України.

На виконання завдань, визначених Програмою для досягнення підцілі, а також з метою забезпечення взаємодії органів державної влади для повного та ефективного виконання рішень Європейського суду у справах щодо України Міністерством юстиції України розроблено проєкт постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення Комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини».

Після погодження всіма зацікавленими органами вказаний проєкт акту буде подано до Кабінету Міністрів України.

З усіма направленими Урядом України планами-дій можна ознайомитися на офіційному сайті Ради Європи у базі даних Департаменту виконання рішень Європейського суду з прав людини Генерального директорату з прав людини і верховенства права Ради Європи «HUDOC EXEC» за посиланням: [https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%2240450/04%22%5D,%22EXECDocumentTypeCollection%22:%5B%22acp%22%5D,%22EXECIdentifier%22:%5B%22DH-DD\(2015\)419E%22%5D%7D/m/pages/result_details.aspx?objectid=09000016809988be](https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%2240450/04%22%5D,%22EXECDocumentTypeCollection%22:%5B%22acp%22%5D,%22EXECIdentifier%22:%5B%22DH-DD(2015)419E%22%5D%7D/m/pages/result_details.aspx?objectid=09000016809988be).

Варто зауважити, що заходи, вжиті на виконання рішень Європейського суду у групах справ *«Жовнер/Юрій Миколайович Іванов проти України»* і *«Бурмич та інші проти України»*, розглядатимуться на черговому 1369-му (DH) засіданні КМ РЄ, що відбудеться 03-05.03.2020 (з планом-дій та

додатками можна ознайомитись за посиланням: [https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D,%22EXECIdentifier%22:%5B%22DH-DD\(2020\)54E%22%5D%7D](https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D,%22EXECIdentifier%22:%5B%22DH-DD(2020)54E%22%5D%7D) та <https://search.coe.int/c>).

Крім цього, звертаємо увагу, що з метою вирішення проблеми та на вимогу КМ РЄ державою було запропоновано альтернативний спосіб виконання рішень національних судів за рахунок фінансових казначейських векселів. Зокрема, у законах про Державний бюджет України на 2015 - 2019 роки було передбачено право Кабінету Міністрів України реструктуризувати фактичну заборгованість за рішеннями судів, виконання яких гарантовано державою, а також за рішеннями Європейського суду, прийнятими за наслідками розгляду справ проти України, шляхом часткового погашення суми та видачі на решту суми фінансових казначейських векселів. Проте у 2018 році ця система так і не почала працювати у зв'язку з політичними та технічними перешкодами. Крім того, для забезпечення дієвості такого механізму необхідне достатнє фінансування. Державний бюджет України на 2020 рік не передбачає такого механізму.

Щодо питання 12

Європейський суд у своїх рішеннях неодноразово вказував Уряду України на існування системних проблем, що лежать в основі порушень та відповідно потребують невідкладних дій Уряду України з метою їх виправлення. У таких випадках Європейський суд робить посилання на статтю 46 Конвенції у рішенні та зазначає про необхідність вжиття невідкладних та ефективних заходів з метою його виконання.

Невиконання Високою Договірною Стороною протягом тривалого часу такого рішення може призвести до ухвалення Європейським судом відповідного «пілотного» рішення. Ухвалення «пілотного» рішення матиме для Високої Договірної Сторони значні негативні наслідки у вигляді збільшення присудженого Європейським судом відшкодування, погіршення іміджу країни в органах Ради Європи та набагато більший політичний тиск КМ РЄ на Уряд відповідної країни.

З метою їх належного виконання необхідно вжити заходи загального характеру. Це, серед іншого, є:

- а) внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування;
- б) внесення змін до адміністративної практики;
- в) забезпечення юридичної експертизи законопроектів;
- г) забезпечення професійної підготовки з питань вивчення Конвенції та практики Європейського суду прокурорів, адвокатів, працівників правоохоронних органів, працівників імміграційних служб, інших категорій працівників, професійна діяльність яких пов'язана із правозастосуванням, а також з триманням людей в умовах позбавлення свободи.

У період з 2015 до 2019 роки Європейський суд ухвалив 4 рішення в яких вказав на наявність в Україні системних проблем та зробив посилання на статтю 46 Конвенції:

- *«Чанєв проти України» (заява №46193/13)* ухвалене Європейським судом 09.10.2014, яке набуло статусу остаточного 09.01.2015. У цій справі Європейський суд констатував порушення статті 5 Конвенції, яке відповідно до практики у справах щодо України можна вважати системним та знову звернув увагу на попередні висновки у справі *«Харченко проти України»*. Також було вкотре наголошено, що найбільш доцільним способом вирішення констатованого порушення є невідкладне внесення змін до законодавства з метою забезпечення відповідності національного кримінального процесу вимогам статті 5 Конвенції.

- *«Ігнатов проти України» (заява № 40583/15)* ухвалене Європейським судом 15.12.2016, яке набуло статусу остаточного 15.03.2017. У цій справі Європейський суд констатував порушення пунктів 1, 3 та 4 статті 5 Конвенції у зв'язку з відсутністю обґрунтування продовження тримання під вартою, надмірною тривалістю застосування такого запобіжного заходу, а також у зв'язку з надмірною тривалістю судового перегляду щодо тримання під вартою. У цій справі Європейський суд зазначив, що констатовані порушення статті 5 Конвенції, можна визначити як такі, що постійно констатується у справах проти України та наголосив на висновках встановлених у справі *«Харченко проти України»*. Європейський суд у справі *«Ігнатов проти України»* знову зазначив, що ці порушення виникають у зв'язку з законодавчою прогалиною, і закликав державу-відповідача невідкладно запровадити конкретні реформи в законодавстві та адміністративній практиці України для їх узгодження із висновками Європейського суду в контексті статті 5 Конвенції.

КМ РЄ звертає особливу увагу на виконання Україною рішень Європейського суду у групі справ *«Ігнатов проти України»* та справі *«Чанєв проти України»*. Ці рішення пов'язані з досудовим триманням заявників під вартою, були частково вирішені із прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України). Новий КПК України, серед іншого, передбачає ряд процесуальних гарантій при обранні особі запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, наприклад - обмежений термін дії ухвали судді про обрання запобіжних заходів, введення інституту слідчих суддів тощо.

Рішенням Конституційного Суду України від 23.11.2017 №1-п/2017 було визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним) положення третього речення ч. 3 ст. 315 КПК України. Таким чином, запобіжні заходи (домашній арешт та тримання під вартою), які обмежують право людини на свободу та особисту недоторканність, можуть бути застосовані судом на новій процесуальній стадії, стадії судового провадження, зокрема під час підготовчого судового засідання, лише за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставі та в порядку, встановлених законом. Цим було частково вирішено проблему порушення у ч. 3 ст. 315 КПК України права людини на свободу та особисту недоторканність, про що було зазначено в рішеннях Європейського суду, зокрема, у справах *«Чанєв проти України»* і *«Харченко проти України»*.

05-08.06.2018 під час чергового 1318-го засідання делегати КМ РС, проаналізувавши виконання Україною рішень групи справ «Ігнатов проти України» та справі «Чанєв проти України» в частині вжиття заходів загального характеру, відзначили постійні зусилля державних органів України, спрямовані на приведення українського законодавства та практики у відповідність до вимог пунктів 1 та 3 статті 5 Конвенції та закликали державні органи надати додаткову інформацію щодо практичного впливу вжитих заходів та ефективної імплементації Кримінального процесуального кодексу України 2012 року.

Крім того зазначаємо, що Кабінет Міністрів України розпорядженням від 23.11.2015 № 1393-р затвердив План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року (далі – План дій), яка направлена на розроблення механізмів забезпечення належних гарантій захисту права на життя, правових засобів захисту і механізмів ефективного розслідування порушень права на життя, права на незалежний та справедливий суд у розумний строк, створення доступної та ефективної системи судочинства, що відповідатиме європейським цінностям та стандартам захисту прав людини тощо.

Підпунктом 14 пункту 2 Плану дій передбачено розроблення законопроекту про внесення змін до Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду» щодо посилення гарантії відшкодування шкоди за незаконне затримання, арешт, тримання під вартою, зокрема у разі констатації відповідного порушення Європейським судом.

Міністерством юстиції України був розроблений проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо вдосконалення порядку відшкодування шкоди, завданої громадянину правоохоронними органами або судом відповідно до практики Європейського суду з прав людини» (далі - проект Закону). Проект Закону був внесений на розгляд Верховної Ради України (реєстр. № 9044 від 18.09.2018).

Однак у зв'язку з початком роботи Верховної Ради України нового (дев'ятого) скликання та відповідно до вимог частини першої статті 95 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» проект Закону України за № 9044 знято з розгляду.

Також з метою удосконалення положень законодавства, спрямованих на забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, Міністерством юстиції України розроблено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» (далі – проект Закону 8490), який внесений на розгляд Верховної Ради України (реєстр. № 8490 від 18.06.2018).

Звертаємо увагу, що проект Закону 8490 покликаний забезпечити неухильне дотримання положень, які були запроваджені Законом України від 16.11.2017

№ 2213 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування», та водночас посилити відповідальність службових, посадових осіб правоохоронних органів за неналежне виконання покладених на них обов'язків під час досудового розслідування. 18.09.2018 зазначений проєкт Закону було прийнято Верховною Радою України.

- «*Петухов проти України*» (№ 2)» (заява № 41216/13), ухвалене Європейським судом 12.03.2019, яке набуло статусу остаточного 09.09.2019. У цій справі Європейський суд констатував порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з ненаданням заявнику належної медичної допомоги під час тримання його під вартою, а також у зв'язку з тим, що покарання заявника у виді довічного позбавлення волі не підлягало скороченню. Порушення статті 3 Конвенції, яке Європейський суд констатував у цій справі має системний характер та для її вирішення необхідно вжити заходи загального характеру, а саме впровадження механізму системи перегляду покарань у вигляді довічного позбавлення волі. Механізм такого перегляду повинен гарантувати перевірку у кожному конкретному випадку, чи обґрунтовано тривале тримання під вартою законними пенологічними підставами, та надаватиме засудженим до довічного позбавлення волі можливість передбачити, що їм треба зробити, аби було розглянуто питання щодо їх звільнення та за яких умов це можливо, відповідно до стандартів, розроблених практикою Європейського суду.

Наразі Міністерством юстиції України здійснюється розробка проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини» (далі – проєкт Закону) на виконання рішень Європейського суду з прав людини з метою приведення деяких законодавчих актів у відповідність до європейських стандартів.

Цим проєктом Закону, зокрема, передбачається внести зміни до статті 82 Кримінального кодексу України (далі – КК України), якими визначається можливість заміни особі, яка відбуває покарання у виді довічного позбавлення волі, невідбутої частини покарання більш м'яким після фактичного відбування нею не менше десяти років покарання у виді довічного позбавлення волі. У такому випадку, покарання у виді довічного позбавлення волі може бути замінене на покарання у виді позбавлення волі строком від п'ятнадцяти до двадцяти років.

Проєктом Закону також пропонується внесення змін до статті 81 КК України, та передбачити, що умовно-дострокове звільнення може бути застосоване після фактичного відбування засудженим не менше трьох четвертей строку покарання призначеного судом, у разі заміни покарання у виді довічного позбавлення волі на покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Крім того, проєктом Закону пропонується розділ II прикінцевих та перехідних положень КК України доповнити новим пунктом 22, яким визначити можливість засудженим до довічного позбавлення волі, які на день

набрання чинності цим Законом відбули понад десять років призначеного судом покарання, право на заміну такого покарання на покарання у виді позбавлення волі на строк від п'яти до двадцяти років, але при цьому загальний строк такого покарання не повинен бути меншим як двадцять п'ять років і більшим як тридцять років.

Станом на сьогодні законопроект знаходиться на погодженні в різних органах, зокрема Офісі Генерального прокурора, Секретаріаті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Верховному Суді, Державній судовій адміністрації, Міністерстві внутрішніх справ України.

- «Зеленчук та Цицюра проти України» ухвалене Європейським судом 22.05.2018, яке набуло статусу остаточного 22.08.2018. У цьому рішенні Європейський суд констатував порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції у зв'язку з порушення права на мирне володіння власним майном та введенням мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення.

Європейський суд вказав, що проблема, яка лежить в основі порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, стосується самої законодавчої ситуації, та що його висновки виходять за межі особистих інтересів заявників у цій справі. Європейський суд, розглядаючи питання застосування статті 46 Конвенції, зазначив, що держава-відповідач має вжити належні законодавчі та/або інші заходи загального характеру з метою забезпечення справедливого балансу між інтересами власників земель сільськогосподарського призначення з одного боку та загальними інтересами суспільства з іншого боку відповідно до принципу захисту майнових прав за Конвенцією.

Наразі Верховна Рада України продовжує розгляд *проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення»* (№2178-10) в пояснювальній записці якого прямо передбачено, що зазначений законопроект розроблено з метою виконання рішення Європейського суду у цій справі. Також варто відзначити, що прийняття зазначеного законопроекту має важливе значення для забезпечення права на мирне володіння майном, підтримку економічної стабільності країни та виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань. Невиконання Україною рішення у справі «Зеленчук та Цицюра проти України» потенційно має негативні іміджеві, фінансові та правові наслідки, а також загрозу євроінтеграційного курсу країни.

Так, зокрема, відповідно до проведеного КМ РЄ аналізу існує близько 7 мільйонів потенційних заявників¹, які можуть звернутись до Європейського суду з зазначенням суми справедливої сатисфакції. Беручи до увагу практику Європейського суду з розрахунку суми справедливої сатисфакції, така ситуація в перспективі призведе до зростання сум видатків та надмірного тиску на Державний бюджет України.

За різними експертними оцінками фінансовий збиток держави за час дії заборони на відчуження земель сільськогосподарського призначення

---

¹ [https://hudoc.exec.coe.int/ENG#{%22EXECIdentifier%22:\[%22DH-DD\(2019\)1215E%22\]}](https://hudoc.exec.coe.int/ENG#{%22EXECIdentifier%22:[%22DH-DD(2019)1215E%22]})

оцінюється у розмірі близько одного відсотка ВВП на рік, та перешкоджає залученню інвестиційного капіталу для створення підприємств з переробки сировинних продуктів.

Також, звертаємо увагу, що КМ РЄ під час розгляду у грудні 2019 року виконання зазначеного рішення відзначив розробку законопроекту та закликав органи влади прийняти його без будь-яких затримок, а також перейти до його безпосередньої імплементації².

Звертаємо увагу, що інформація щодо припинення нагляду за виконанням рішень Європейського суду публікується КМ РЄ в їх щорічних звітах, а також на веб-сайті Департаменту виконання рішень Європейського суду з прав людини Генерального директорату з прав людини і верховенства права Ради Європи виконання рішень в Розділі «Статистика» за посиланням - [https://www.coe.int/ru/web/execution/statistics#%2234782408%22:\[3\]](https://www.coe.int/ru/web/execution/statistics#%2234782408%22:[3]).

Окрім того, інформація щодо стану виконання рішень Європейського суду, публікується на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України в Розділі «Захист інтересів держави в Європейському суді» за посиланням: <https://minjust.gov.ua/m/informatsiya-schodo-vikonannya-rishen-evropeyskogo-sudu-z-prav-lyudini-u-spravah-proti-ukraini>.

Додатково повідомляємо, що інформація щодо стану виконання рішень Європейського суду, а також класифікації кожного рішення відображається у базі даних HUDOC-Exec за посиланням:

[https://hudoc.exec.coe.int/ENG#%22EXECDocumentTypeCollection%22:\[%22CEC%22\]](https://hudoc.exec.coe.int/ENG#%22EXECDocumentTypeCollection%22:[%22CEC%22]).

З повагою

Міністр

Денис МАЛЮСЬКА

---

² [https://hudoc.exec.coe.int/ENG#%22EXECIdentifier%22:\[%22CM/Del/Dec\(2019\)1362/H46-36E%22\]](https://hudoc.exec.coe.int/ENG#%22EXECIdentifier%22:[%22CM/Del/Dec(2019)1362/H46-36E%22])